

İskender Savaşır'ın Anlatısıyla "Dokunmak mı, Dokunmamak mı?" Psikanalitik Taraf Tutmalar

Batuhan Saç

Bu metin İskender Savaşır'ın Şirince'deki Tiyatro Medresesi Logos Seminerleri'nde yaptığı konuşmanın düzenlenmiş halidir. Bilim ve Gelecek'te yayınlanmak üzere hazırlanmış ancak dosya sayısı çıkmadığı için paylaşılmamıştır.

İskender Savaşır bu konuşmayı epeydir kafasında gezdirdiğini fakat daha önce bir yerde yapmadığını ifade ederek başlıyor konuşmasına, 21 Nisan 2017 Cuma günü, saat 15.00-17.00 arasıdır:

Duyular ve Dokunmanın Ayırt Ediciliği

Benim çıkış noktam bir tur daha popülerlik kazanan “arkadaşıma dokunma” sloganıydı. Dolayısıyla aslında eski olan bu sloganı yeni duymuş olabilirsiniz. Konu çevresinde düşünürken, seçici algının da etkisiyle, ben de daha sık fark etmeye başladım bu ifadenin yeniden kullanılmakta olduğunu. Mesela bu son KHK'lerden sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde “öğretmenime dokunma” şeklinde telaffuz edilmeye başlanmıştı. Ama benim sloganla ilk karşılaşmam 1990'ların sonunda Fransa'da göçmenlere karşı ayrımcılığın tavan yaptığı ortamların birinde, Fransa'da uzun zamandır herhangi bir toplumsal hareketliliğin görülmediği uzun süren bir dönemden sonraki liselilerin hareketiydi. Bizi de zamanında epey etkilemişti “arkadaşıma dokunma” dalgası, göçmenleri savunmak adına dile getirilen bir hareketti. Yılların Paris'i yeniden uyanıyor, ölü toprağı üzerinden atıyor gibisinden düşünceleri kıskırtan sevindirici bir hamleydi. Bugün de sloganın ima ettiği duyarlılık ve bilinçten olsa olsa bir destek bir dayanışma ifadesi olarak kıvanç duyuyoruz. Yani genel eğilimin bireyciliğe, kayıtsızlığa, adamsendeciliğe doğru gittiği topluluklardaki hareketlerin kendilerine çok geniş ifade bulamadığı alanda kendisini bu sloganla ifade eden hareketleri sevinerek karşılıyoruz. Bu tarz genel bir başlangıçtan sonra slogana daha da yaklaşınca neler işitiyoruz? diyerek başlayayım.

Bir yanıla asıl ifade etmek istediklerim de bu slogandan hareketle 80'ler ve sonrası toplumsal dünyada cinselliğin nasıl bir yere konumlandığıyla 68 dönemiyle anlatılan dünyada daha özgür seks diye dile gelen cinsellik anlayışının birbirinden nasıl farklılaştığı üzerine olacak. Ama aslında bunun tek bir cümleyle tüketilebilecek, “ah bizim zamanımızda” diye geyiği yapılabilecek konuya dönüşme riskine de işaret edeyim geçerken. Bu iki anlayış, iki zihniyet arasında bir köprü diyalogu kurulabilir mi? Birbiriyle daha iyi anlaşmaları sağlayabilecek bir zemin araştırılabilir mi gibi bir hedefe doğru yönelmeyi arzu ediyorum.

Öncelikle “dokunmak” fiilinin türünden bahsedip sonrasında eylemin kendisinden bahsedelim. Koku almak ve dokunmak görmek ve işitmeye kıyasla çok daha proksimal diyebileceğimiz, çok daha vücuda yakın duyu biçimleridir. Görme duyusuna geldiğimizde ise benzer bir durumla karşılaşmayız; gözlerimiz kendimizi görmemizi sağlamaz, yani kendimizi görmemiz için mutlaka yarı teknolojik bir araca ihtiyacımız vardır. Tabi bir su birikintisini ayna olarak kullanabiliriz fakat görüyor olmamız özneye nesne arasında çok mutlak bir fark yaratan dünyadan haberdar olma biçimleridir. Bunun içine inşa edilmiş çeşitli anlayışlar ve teoriler vardır. Yani 17 yy'da icat edilmiş bir ideolojik varlık anlayışı olmasının yanında kartezyen düalizm veya özne-nesne kutupsallığı dediğimiz bu kavramlar 20. yy.

düşüncesinde de doğrudan insanın anatomisinde, biyolojisinde ve düşünce tarihinde de araştırılmıştır. Diğer duyu organlarına yaklaşılmaya başladıkça özne nesne kutupsallığının giderek ortadan kaybolduğunu görüyoruz. Kendi kendimizi işitebiliyoruz. İşitme duyusu görmekten kendi kendimizi işitebiliyor olmak bakımından farklıdır ama sonuç olarak hepimizin teypten kendi sesimizi dinleyip feci bir mahcubiyetle “aman tanrım bu ben miyim” diye kavurulduğunuz zamanlar olmuştur. Bunun çok basit bir sebebi vardır; konuşurken kendimizi işitme eğilimimiz çok farklıdır, kendi sesimizi iç kulaklarımızla duyarız. Yani kendi sesimizin ancak çok az bir kısmı kulak kepçemizden algılanır. Diğer bütün sesleri kulaklarımızla işitirken kendi sesimizi çok başka bir mekanizmayla işitiyoruz. Dolayısıyla teypten dinlediğimiz ses aslında kendimiz konuşurken işittiğimiz ses değildir. Yani işitmede de aslında kendi sesimiz ayrıcalıklı bir konumdadır. Görmede nasıl gözlerimizin bulunduğu yer kör bir noktaysa, işitmede de farklı bir mekanizmayla işler haldedir.

Kendi tenimize dokunmanın bir başkasının bize dokunmasıyla arasındaki farkın ne olduğu gibi zor bir soru ile karşı karşıya kalabiliriz, yani kendi temasımızı ayrıcalıklı kılan nedir? Aslında burada kişisel izlenimlerin at koşturabileceği ve sonsuz tartışma sürdürebileceğimiz bir alana girmiş oluyoruz. Büyük bir ihtimalle dokunmayla ilgili hepimizin farklı deneyimleri vardır ve bu farklı deneyimleri ortaklaştırabileceğimiz zemini bulmak şimdilik güç gibi gözüküyor. Kendinizi gıcıklayamazsınız, örneğin mastürbasyonla başkasıyla sevişmek de eş değildir. Hangisi daha zevklidir diye bir soru sorayım ve lütfen cevap almayayım. İşte buradan başlayarak çok zengin bir alana, çok zengin bir ihtilaf alanına girebiliriz. Diğer yandan koku almada da kendi kokumuzu aldığımız aşıkâr. Kendi kokumuza ne kadar alışkınız? Diğer kokulara kıyasla kendi ter kokumuz, iltihap kokumuz, hatta kendi dışkımızın kokusunun ayırt edici bir yanı var mıdır? Bu konuyu bilmiyorum diyerek geçeceğim. Ama koku da dokunma duyusunun bir alt alanı olarak iş görmektedir. Yani kokuda da kendi kokumuzun dönüşlü olduğu bir taraf vardır. Ama görmede olduğu gibi kendi kendimizi göremeyiz diyebileceğimiz bir alan yoktur. Kendi kokumuz da genel alışma ilkeleri çerçevesinde bize tanıdık gelmektedir.

Dokunmanın ayırt ediciliğine buradan girebiliriz. Dokunmak da biçiminden görebildiğimiz kadar yıkanmak gibi dönüşlü diyebileceğimiz bir fiildir. Hatta “dokumak” ve “dokunmak” fiili arasındaki ilişkiyi incelemek de faydalı olabilirdi. Türkçe’de ve bazı dünya dillerinde var olan fiillerin bir kısmı yalnızca dönüşlü halde bulunmaktadır. Mesela utanmak, “utanmak” diye bir fiilimiz yoktur. Bir diğeri de beğenmek, “beğemek” diye bir fiilimiz de yoktur. Bunun ilginç yanı aynı durumun Rusça’da ve Almanca’da da aynı şekilde olmasıdır. Almanca’da sadece “sich schaemen” diyebilirsiniz, yani bu ifade kendi kendini utandırmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla fiilin dönüşlü niteliğine bakarak şunu söyleyebiliriz; bütün duylardan farklı olarak her dokunduğumuzda bize de dokunulmaktadır. Biz herhangi bir şeye dokunduğumuzda bize de dokunulmakta. Yani dokunmak o anlamda zorunlu olarak dönüşlü bir fiildir. Aynı zamanda dokumak ve dokunmak arasında bir ilişki varsa bu ilişki dokunmanın bizi dünyanın dokusuyla tanıştırdığıyla alakalıdır. Ama biz bir gülü kokladığımızda gülün biz kokması gerekmiyor değil mi? Bir şeyi koklamamız için koku salıyor olmamız gerekmiyor yani. Dokunmakta böyle bir imkân yok, dokunduğumuz anda bize de dokunuluyor. O anlamda bir karşılıklık, kendimizin de o fiilden etkileniyor olması, aynı cümlenin hem öznesi hem nesnesi olmak gibi bir duruma girmiş olduğumuzu

söyleyebiliriz. Bu şekilde çok hızlı dönüşler yapmayı sevmem ama “arkadaşıma dokunma” demek aslında o da bana dokunmasın demektir. Değil mi? Yani açıkta bir cereyan teli varsa ona dokunma demek aslında sizi korumak için söylenmiş bir şeydir. Dokunmayla dokunulma ise ayrıca düşünülmesi gereken şeylerdir, bu konu bizi dilbilimin inceliklerine, edilgenlikle dönüşlülük farkına götürür. Aynı şey yıkanmakta da vardır, yıkanıyorum ve annem tarafından yıkanıyorum farklı şeylerdir. Yani dokunmadaki dönüşlülükle başka bir dokunma eyleminin edilgeni olduğum zaman tam olarak aynı şeyle karşılaşmıyoruz. Dokunmayı bir zarar türü olarak da algılayabiliriz. Alerjiden bahsederken kedi tüyü bana dokunur diye de ifade edebiliriz. Şimdi psikanalist olduğumu hatırlatan dilde ifade edeyim; ego bütünlüğünü bozma ihtimali olan şeyler bize zarar veren anlamda “dokunur”.

Dokunaklı filmlerde ağlayabilirsiniz değil mi? Bizi ağlatabilen filmlere dokunaklı deriz. Dolayısıyla fiilen bir temas olmasa da ima edilen bir manevi dokunmadan bahsedebiliriz.

Özellikle dokunaklı diyerek ifade ettiğimiz kısmın önemi, İngilizce’deki “touch” fiilinin duyunun zorunlu özelliğini bize vermemesiyle de alakalıdır. Türkçe’deki kelime semantiği daha iyi veriyor ama İngilizcede “touching” kelimesinin de tam anlamıyla bizim dokunaklı ifadesinin anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Yani dokunmanın her halinin egoyu da işin içine kattığını görüyoruz. Ego dünyaya ne yapıyorsa, kendine de yapılmış oluyor.

Görme duyusu işlerken egonun kendisi dünya hakkında malzeme biriktiriyor. Görürken kendim dönüşmüyorum, kendim o fiilin konusu olmuyorum. Dünyayı duyarak tanıdığımda bana bir şey olmuyor. Yalnızca dünya hakkında bilgileniyorum. Oysa dokunmada kendim o fiilin konusu oluyorum, bana da bir şeyler oluyor. Yani eylem beni de zorunlu olarak etkiliyor. Dünyayı dokunarak tanıdığımda bana dokunuluyor. Biraz daha zorlayarak; dünyanın izi benim üzerime geçmiş oluyor, dünya bende izler bırakmaya başlamış oluyor.

Dokunaklı ifadesinden varabileceğimiz ağlamak, ego bütünlüğünün bozulmasının ve egonun sınırlarında bir ıslanma olmasının da bir ifadesidir. Yani sınır dediğimiz şey geçilmez olduğu ölçüde anlamlı, işlevini gören bir şeydir. Islanma her zaman sınırın problem olmaya başladığını, bir geçirgenlik kazandığını gösterir, bu da ego bütünlüğü açısından için problematiktir.

Daha sonra geleceğimiz konu için bir örnek vereyim; erojen bölgeler dediğimiz bölgelerin ayırt edici yönleri de ıslak bölgeler olmalarıdır. Şu ya da bu şekilde dünyayla alışverişin daha çok olduğu, derinin ayırt etme, sınır çizme işlevinin bir ölçüde daha gözenekli olmasıyla yani geçirgen olmasıyla ifade bulur. Buna göz, ağız ve diğer organlarımız da dahildir. (Montagu, 1986)

Tekrar Slogana Bakış

Buraya kadar anlatılanlardan sonra bu slogan nasıl görünüyor bize? Yani yeni bir şey söylemiş olmuyoruz ama belki biraz derinleştirmiş oluyoruz. Kimlik politikalarının almış yürümüş olduğu bir dünyada yaşıyoruz değil mi? Politika yapmanın herkesin kendi hakkını koruma hakkı olduğu ve o kimlikle dünyada var olma mücadelesi verdiği bir dünyada yaşıyoruz. Yani önceden solcu diyerek andığımız ilerlemecilik ve özgürlükçülük gibi güzel kelimelerle konuşan insanlar bugün farklı kimliklerin dünyada varoluş hakkını savunmak üzerine varlar. Arkadaşıma dokunma talebi onun Kürtlüğüne, kadınlığına, eşcinselliğine zarar verme, onun ego bütünlüğünü olduğu gibi, kendi tercih ettiği gibi koruma hakkını ihlal etme

demenin biçimlerini de oluşturmaktadır. Ama bunların yanında alttan alta da şunu söylemiş oluyoruz; arkadaşşıma bulaşma, onun tarafından etkilenme, onla bir temas ilişkisine girme, yani ben 68’li ruhuyla konuşuyor olsam benim için daha ilerici olan asıl slogan “arkadaşşıma dokun” olurdu. Yani “bak, onun teni ne kadar güzel” demek olurdu. Şimdi de “savaşma seviş” sloganına geleceğim. “Savaşma seviş” sloganı prototip olarak alabileceğimiz bir slogandır. Bugünlerde Amerika’da siyahlara karşı edilen haksızlıklara karşı çıkış “black lives matter” olarak ifade ediliyor değil mi? Siyahların hayatı değerlidir diyerek konuşmaya çalışıyoruz. Daha eski bir slogan da “black is beautiful”du. Yani onu sevmeyi, tat almayı öğren anlamına geliyor. Bu söz onların bir davet, bir cazibe içerdiğini ifade etmeye çalışıyordu. Dolayısıyla cinsellik, temas, aksine dünyayı keşfetmekte çok önemli bir araçtır. Dünyaya açılmanın bir biçimidir.

Erkek Merkezli Özgürlük

Dile biraz daha hassas davranırsak “savaşma seviş” sloganlarının problemlı yanlarından biri de erkek temelliliktir. Bu, politik tarihte de sorunlu yanlardan birisidir. 68’in özgürlükçülüğü çok erkek merkezli bir özgürlüktür. Yani bu söz savaşanlara yöneliktir. Erkeklerin avlak alanını genişleten ve zaman zaman kadınların aleyhine işleyen bir özgürlük. Feminizmin 80’lerin sonundan başlayarak muhafazakarlaşmasında bunun da payı olduğı söylenen bir şeydir. Dolayısıyla “savaşma seviş” sloganında da ilk başta göze çarpmasa da savaşma ihtimali olan bir yere, yani saldırganlığa yapılmış bir çağrı olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla konu savaşmakla değil erkeklikle ilgilidir. Kadınlar da askere gittiğı zaman onlar da erkek oluyor değil mi? Aranızda kadınların askere gitmesini bir özgürleşme olarak yorumlayan birisi olmadığını umuyorum, varsa tartışmaya hazırım. Yani erkek dünyasının bazı davranış tiplerinin kadınlar dünyası tarafından benimsenmesi, net bir şekilde kadınların erkekleşmesi söz konusudur. Bazen “kadınların erkekleşmesi” sözünün dikkatsizce kullanıldığını düşünüyorum ama savaş söz konusu olduğunda bu erkek olmaya davettir diyebiliriz. Dolayısıyla 68’in dünyayı tanıma biçimi olarak cinsel kısıtların kaldırılması ve engelleri aşmak aslında erkek cinselliğine ait ifadelerdir. Mesela arkadaşşıma dokunma sloganına geri dönecek olursak bu ifade “kız arkadaşşıma dokunma”yı da içeriyor. Hatta “istemeyen kıza dokunma”yı da içeriyor. Bu uyarının muhatabında da erkeklik bir iktidar konumunu temsil ettiğı ölçüde, iktidara söylenmiş bir şey vardır. Arkadaşşıma dokunma, ona sokaktayken parmak atma, elleme gibi sınır meseleleri erkek cinselliğı ile ilgilidir.

68’in sloganı sınır aşmayı bir özgürleşme projesi olarak vaat ederken bunun zaten kendisini taşkınlıkla ifade etmeye yatkın olan, zaman zaman saldırganlıktan ayrıştırılması gereken erkek cinselliğine bir davetken, 90’ların daveti daha bu sınırları korumaya, herkes haddini ve yerini bilsin ve herkes birbirine yer versin demeye yakındır. Mümkünse de birbirimize değmeden yaşayalım gibi bir yere geçiyoruz.

Dokunmak hangi eş anlamlı kelimelere sahiptir? Değmekten türettiğimiz en önemli kelime hangisidir? Mesele “değmek” kelimesini ele alalım. Bir şeyin değerli olması bize değmesi anlamına da geliyor değil mi? En azından Türkçe’nin dehasına güvenirse, her zaman güvendiğimiz gibi, bir şeyin değerli olması bize dokunuyor olmasıyla da ilişkili gözüküyor. Örneğin “bunu yaptığıma değdi” diyoruz. Burada dillerin karşılaştırmalı analizini yapmak çok verimli olabilir hatta iktisat tarihine bakıp değer nasıl kavramsallaştırıldığı öğrenmek de

önemli. Ama biz şimdi bu iki zihniyet ayrışmasının temellerini görüyoruz. Birincisi kimlikçiliğin birbiri üzerine değmeden kurulduğunu ikincisinin de 68'in sınır ihlalinin erkek cinselliğine davet olarak göründüğünü söyleyebiliriz.

Gerçekçi Ol İmkansız İste

Eğer “savaşma seviş” sloganı 68'in çağrısının netameli olabilecek ve problematize edilecek yanları konusunda sizi ikna edememişse 68'in başka bir sloganının nerelere gitmiş olduğunu gözden geçirelim.

“Gerçekçi olun, imkansız isteyin” yani bir sınır duygusunu hepten inkâr edinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkıyor. Psikanalitik dile tercüme edersek; haz ilkesine göre yaşayın. Bu Türkçe'de de İngilizce'de de Fransızca'da da ifade bulan bir sözdür. “Gerçekçi olun imkansız isteyin”in varacağı yer Bolivya Dağları'nda Che Guevara'nın öldüğü gibi ölmektir. İmkansız istersen, olmadık zamanda Amerika'ya karşı devrim yaparsan başına gelecek şey aşağı yukarı odur. “Gerçekçi ol imkansız iste” nin bir başka yolu daha var aslında; Hedge fund'lara para yatırmak, değil mi? Yani başkasının borcunu ödeme ihtimaline karşı borç almak ve hiçbir zaman kazanmayacağınız paralarla yaşamak. Türev ekonominin getirdiği bu büyük bubble'ları yaşatanların 68'lerin kuşağı olduğunu söyleyebiliriz. En son bunun lafını İrlanda'da duydum, bir arkadaşım aktardı. Bir tezgahtarın bankalardaki krizi görünce “ne yani, her hafta sonu Venedik'te tatile gidemeyecek miyiz?” demesi gibi duruyor. Tezgahtar maaşıyla Venedik'e gidilmez. Bu, gerçekçi olup imkansız isteme mantığının taşınmış olduğu alanlardan biridir. Borç ekonomisi öyle ki, kendi geliriyle karşılayamayacak ölçeklerde yönelimleri borçlanmaya çekiyor. Aşağı yukarı 80'lerle başlayıp 2000'lerle son bulan Heckman türev ekonomisiyle devam ettirilemeyeceği anlaşılan borçlanma sistemi, tam da bu şekilde iştahın sınırsızca ifadesi diyebileceğimiz bir yerde karşımıza çıktı. İmkânsız devrimlerin peşinden koşmak da diğer taraftan 68 kuşağının deneyimi içerisinde hiçbir zaman kazanamayacağınız miktarda para harcayabileceğiniz bir ekonomi yaratmak şeklinde tecelli etti. Buradaki neoliberal denen politikalar, Steve Jobs icatçılık üzerinden gittiğinden bu neoliberal denen pozisyonlarla doğrudan alakası olmayan bir yoldan servetini kazanmıştı. Gerçi sonrasında o da borsa oyunları ile epey ustalaşmış bir arkadaşımız oldu. Dünyanın başına neoliberalizmi musallat edenler 68 kuşağından çok farklı değiller, 1980'de Reagan'a, Thatcher'a oy verenler, 68 kuşağının daha ileriki yaşta bir haliydi. Birçok noktada 68 militanlığıyla neoliberal görünürlük arasında yaşlanma-büyüme ilişkisinin izini sürebiliriz. Böylelikle “gerçekçi olup imkansız istemek” piyasa ekonomisinin diline çok kolay tercüme edilebilecek bir slogan haline geldi. Biz de o yüzden Che Guevara'dan Steve Jobs'a, Turner'a kadar siyasi olarak mutabık olmayan bir yelpazede gezinebildik.

Cinsellik Üzerine

Şimdi ise cinselliğin ne demek olduğu üzerinde duracağız. Erkeklerin genetik yapısının farklılığından ve sosyobiolojiden hareketle türetilmiş soruları lütfen bir başka zemine erteleyelim. Benim konuşmam, psikanalitik bir dille örülü bir anlatı olacak. Evrimsel psikolojiyle psikanaliz tartışmasını yapmaya girişirsek çok başka bir tartışmaya doğru yol alırız, yani oralara girmeyeceğim. İnsan cinselliğini ayıran her şey bizi primatlardan ayıran noktada başlıyor, primatlarla aramızdaki süreklilikte değil. Şempanzelerle insanlar genlerinin %98-99'unu paylaşıyor muyuz. Ben esprili bir dille, beni o kalan payda ilgilendiriyor diyeyim.

Aslında bunun ilginç olan kısmını tartışmaya da hazırlıklı değilim. Bugünün gelmiş olduğu nörobilim, psikanaliz ve cinsellik arasındaki ilişki çok daha ilginç. Sosyobiyoloji çerçevesinde konuşulduğunda da sosyobiyolojinin tükenmiş bir disiplin olarak popüler kültüre birçok zararlı fikir saçarak ömrünü tamamladığını da söylemek gerekir. Sonuç olarak o tartışmalar yoruyor beni.

Şimdi cinsellik ve cinsellikten aldığımız haz neydi? Niye hayatımızda bu kadar merkezi bir yer tutuyor? meselesini gözden geçirmek istiyorum. Bu gözden geçirmeyi de kendimi aşağı yukarı psikanalizin değişik ekollerinin anlayabileceği yer sınırlarında tutarak yapmaya çalışacağım. Malum, psikanaliz kendi arasında çok farklı görüşleri barındıran bir disiplin. Sonuç olarak bu girizgahtan sonra çok dogmatik bir biçimde şunu söyleyebiliriz: Cinsel orgazm anının bu kadar kıymetli olması ve hayatın akışı içerisinde bir kopuş gibi yaşanıyor olmasının orgazm anında hepimizin ana kucağında yaşadığımız bir kendinden geçme, mutluluk anına geçme, bilincin ya da benlik kavramının benlik halinin var olmadığı bir ana geri dönüşle çok ilgisi vardır. Yani 0-2 yaşta henüz kavramsal donanıma sahip değilken dünyayla aramızdaki sınırların henüz çekilmemiş olduğu bir ana doğru bir geri çekiliş... O sınırlardan gönüllü olarak vazgeçme, kendini oraya doğru teslim etme anıyla çok yakından ilişkilidir demeyeceğim, orgazm zaten o regresyondur. Ana kucağı hali, egonun henüz uyarıcı şiddetini süzmek için bir filtre görevi görmediği bir ana daıdır. Benliğin özümseyemeyeceği kadar büyük şiddette üzerimize geldiği bir deneyimi yeniden deneyimleme imkanındır. Bu, kadınlar için de erkekler için de böyledir. Eş seçimiyle ilgili psikanalize atfedilen yanlış ama psikanalize ait olmayan görüşler vardır mesela Elektra kompleksi gibi, kadınların ilk aşkının babası olduğu gibi. Hepimizin ilk aşkı bir ve tektir. Annedir. Kadınlar için de erkekler için de annedir.

- *Katılımcı: Hani orgazmdan sonra aklımızın başına geldiği, aslında kısa sürelik ben yanlış bir şey yaptım dediğimiz bir an vardır, bu nasıl oluyor peki?*
- *Öncelikle, bunun orgazm anı kadar evrensel bir deneyim olduğunu sanmıyorum. İkincisi, erkeklikle ilgili olabilir. Anlatı seyrinin dışına çıkmış olacağız ama şöyle ifade edeyim: Freud dürtü kavramını ilk kullanmaya başladığında dürtü dediğimiz şeyi içgüdüye benzeyen ondan farklı olan, onu taklit eden bir enerji olarak tarif etmiş, dürtü için "aslen aktiftir" demişti. Dürtü için dürten, bir şey elde etmeye çalışan bir kavramdır demişti. Erkeklik ve kadınlık gündelik dilde en çok kullandığımız kavramlar olsa da psikanaliz açısından en muğlak kavramlardır. Ama bizim bildiğimiz, daha iyi anlayacağımız kavramlar aktiflik ve pasifliktir. Freud ilk yazılarında aktiflik erkeklik tarafından temsil edildiği temelinde dürtünün öncelik olarak aslen eril bir fonksiyon olduğunu söyler. Çok zor bir tercümeyle ifade bulsa da aktiflikten erkekliğe ulaşmakta. Daha sonra, Freud 1920'lerden sonra yazdığı yazılarda giderek daha başka bir ufuk açıldığını söyler. Freud arkeolojiyle de çok ilgiliydi. Arkeolojiden metaforize ettiği bir ifadeyle Yunan medeniyeti yazısını çizisini bildiğimiz Miken uygarlığı dönemi idi. Ama araştırmaları derinleştirdikçe Miken uygarlığının arkasında adı konmamış, yazını çözemediğimiz bir Minos uygarlığı olduğunu farkına vardığını söyler. Freud'un burada geliştirdiğim araçlar onu okumaya yetmiyor dediği bir alan var, o alan da tahmin edebileceğiniz gibi kadın cinselliği. Miken uygarlığının arkasında anaerkil, kadınsı*

Minos uygarlığı yattıyordu. Aynı dönemde Freud'un herkesin alıntılanmayı çok sevdiği "henüz yanıtlanamamış ve kadın ruhuyla ilgili otuz yıl süren araştırmalarımın karşın benim de yanıtlanmayı başaramadığım çok önemli bir soru var: Kadın ne ister?" sorusu da aynı döneme ait bir sorudur. Niye bunu söylüyorsunuz? Çünkü Freud'un bu dönemdeki görüşü Melanie Klein tarafından çok geliştirildi. Şimdi şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; bebeğin dünyaya geldiği anda ve iki yaşına kadar geçirdiği dönemde bebeğin anne ile ilişkisinde aşağı yukarı her şey "içe almak" ile ilgilidir. Yani bizim var oluşumuzun en eski katmanı pasiflikten oluşan ve almaktan haz almaktan oluşan bir meseledir. Benim hayatımda da önemli bir andır, gençliğimde kafama tuğla düşen anlardan biriydi; iki yaş üzerindeki bebeklerle araştırmalar yapıyorduk ve ben de videoya çekiyordum, kameradan çocukları takip ediyordum. Gittiğimiz evde bebeğin emzirme saati gelmişti. Orada ilk defa bir kadının çocuğunu emzirmesini seyretmeye başladım ve birden tüm sanat tarihi yerli yerine oturdu. Emen bebeğin o büyülenme anının karnının doyuyor olmasıyla hiç ilgisi olmadığını aslında bir büyülenme anı olduğunu o zaman gördüm. Bebeğin kendinden geçer halde annenin karşısında ondan gelen hazzın ne olduğunu idrak edemez halde duruşu çok etkileyiciydi. Ama konuyu bu kadar şiirselleştirmeye gerek yok, ben çok etkilenmişim. Kısacası anlatılan bize şunu söylüyor: Bizim haz ile tanışma anımız en eski katmanda pasiftir. Dolayısıyla eşleşmesini kullanmaya devam edersek bizim en eski halimiz feminen bir pozisyonudur. Erkek olmayı zor kılan şeylerden biri de organizmanın bir haz makinesi gibi çalıştığı anı geride bırakmak ve inkâr etmektir. İnkâr etmemiz için de değersizleştirmemiz gerekiyor. Kadınları sevmeyen, düşmanlık eden insanların durumu da bununla yakından ilişkilidir. Şimdi sizin sorunuza geri dönecek olursak; bir anlamda her seferinde oraya geri dönüyoruz. Yani tatmin olduğunuzda kadın içgüdüleriyle örülü oluyorsunuz. Cinsel birleşme ardındaki uyanıklık anı da "çıkarmın beni buradan, çıkarın beni bu kuyudan" demenin bir ifadesi olabilir.

- Katılımcı: Şimdi pasif hazlardan bahsettiniz. Peki ya feminen erkekler konusunda ne diyebiliriz? Onlar da annelerinden aldığı haza devam mı etmekte?
- Klasik müzik geleneğinde kadın besteci yok denecek kadar azdır. Bu durum edebiyat için de geçerlidir. Bununla ilgili sosyolojik açıklamaları biliyoruz ama sanatların içinde bir karşılaştırma yaptığımızda kadın ressamların daha erken görüldüğünü, sayısının daha fazla olduğunu görüyoruz. Feminen erkek dediğiniz zaman birkaç şey kast ediyor olabilirsiniz. 0-2 yaşa dönmek yalnızca cinsel kimliğinizde değil egonuzdan da vazgeçmek anlamına gelir. Psikozla oynamayı göze almak, oraya girmeyi göze almak anlamına gelir. Egonuz yeterince sağlamsa oraya girip çıkabilirsiniz. Müzik, sanatlar içinde en büyük regresyon alanıdır. Yani annenin sestem ibaret olduğu alandır. Ses dışında malzemenizin olmadığı bir alana gitmektir. O kadar derin bir regresyona girmek için kendinize çok güveniyor olmalısınız. Feminenlik biçiminin biri bu olabilir. Mesela Çaykovski'yi düşünürsek kardeşleriyle yatıp, yasağı inkâr edip gene de bir erkek olarak yaşamaya devam edecek kadar manevi kasları güçlü bir yapıdaysanız da aynı şeyden bahsetmiş oluruz. Kadınları preödüpal dönemden ayıran mesafe oraya girdikten sonra çıkmanın yolunu zor bulmaktır. Eğer sahiden o mesafeyi güçlü kaslarınızla kat edemezseniz, delirir

kalırsınız. Kadınlar çok kızmamıştır umarım bu söylediklerime. Gender dediğimiz cinsiyet rolü şu anda yaşadığımız katmanda belirlenmez. Bu ancak iki yaşından sonra babanın devreye girmesi ve orada kurulan identifikasyonlarla belirlenir. Feminin bir toplumsal cinsiyetinde karar kılmak 3-5 yaşları arasındaki identifikasyonlarla tayin edilir. Onun için başka bir hikâye anlatmak gereklidir. Freud teknik bir ifadeyle herkesin çok biçimli bir sapıklığa sahip olduğunu söylüyordu: Polimor pervesite. Yani en temel halinde cinsellik teşhircidir, röntgencidir, sadisttir, mazoşisttir, aktiftir, pasiftir yani bütün halleri içinde barındırır. O anlamda biseksüeldir de ama biseksüellik yeterli değildir.

Gender ve biyolojik cinsiyet birbirine karıştırılmadan ifade edilemez. Mesela Butler ve queer teorileri bunu fazlasıyla buyrukla ifade etmekte. Ama feminin olana imrenilmiş bir erkeklikten de bahsetmek mümkündür. Kadınlığa imrenerek yaşanan bir hayatı biliyoruz ve pek çok örneği de var. Üstelik çok erkeksilik çağrıştıracak bir figür olarak Michelangelo bunun en önemli örneğidir. Yani ben niye doğuramıyorum diye dövündü yaklaşık 80 yıl. Nasıl olur da doğuramam üzerine kurulu, annesinin doğurganlığına imrenen seksüel ve estetik organizasyondan bahsediyoruz.

Haz, annenin çocukla ilişkisinde bize kazandırdığı bir bileşendir. İkinci bir bileşen de ondan yetişkin hayattaki izleriyle ayrıştırılabileceğimiz kadar bağımsız olarak inşa edilen bir deneyim olan kucaklanma deneyimidir. Harlow'un deneyini duymuşsunuzdur, lise kitaplarında da yazar bu deney. Maymunlar bir odaya konuyorlar. İki tane de maket maymun var. Maketlerin bulunduğu yerin birinde yalnızca telden yapılmış bir maketle süt var, ötekinde ise havluyla örülü bir maket var. Maymunların hepsi kısa sürede beslenmeyi öğrenip vakitlerinin diğer çoğunu da havluyla örülü makette geçirmeyi öğreniyorlar. Yani annenin bebek için sağladığı şeylerden biri emzirmekse, diğeri de ruhsal yapıdaki sonuçları açısından neredeyse aynı derecede önemli olan deneyim ise deneyim kucaklanma deneyimidir. Yani ilk tutulma anını gözünüzün önüne getirin; kollar bacaklar hareketli bir biçimdedir. Veya tercihen epilepsi krizi geçiren birini gözünüzün önüne getirin, o kişi de el kol koordinasyonu yitirilmiş haldedir. İşte tüm bu hareketleri aynı organizmada tutan, dürtü bileşenleri hissini yaratan ve daha sonra ego diyeceğimiz şeyin ilk deneyimini bebeğe veren şey kucaktır. Yani tenin daha sonra ego sınırı olarak deneyimlenmesini sağlayan şey annenin onu kucakta tutup "burası iyi" demesi anıdır.

- *Katılımcı: Peki ya kundak? O nasıl bir deneyim?*
- *Eski usul kundaklanmaya hepimiz karşı çıkıyoruz ama kundaklanmanın bu kadar yaygın olması bir açıdan anne kucağını izole etmesidir.*

Kucağı tarif etmek için ben en çok "rahim içi hayatın devamının suni araçlarla sürdürülmesi" ifadesini kullanırım. 0-2 yaş aralığındaki bebeğin ihtiyacı aslında rahimin rahmete dönüşmüş olduğunun ona hissettirilmesidir. Yani "biz bu dünyayı senin için yarattık. Bak, gökyüzünü senin için maviye boyadık. Her şey senin için var." İfadelerini bebeğe hissettirmesi gereklidir.

Cinselliğin anlamını henüz tüketmedik. Konuyla doğrudan bağlantılı değil ama anneye kurulan ilişkide üçüncü bir bileşenden bahsedebiliriz. Buna daha halk dilinde "kendimizi bir bok sanmak" diyebiliriz. Annemizin gözünde size baktığında duyduğu sevinci okumak ve

ona ulaşabilme, daima bir ideale doğru olan ona layık olma isteğinden bahsediyoruz. Bu, daima bir ideale doğru ilerleyen bir bileşendir. Yani annesinin gözünün bebeği olmakla da ifade edilebilir. Anne-bebek ilişkisi aynı zamanda mutlak bir bağ ilişkisidir. Bir sembiyoz, eş yaşam ilişkisidir. Bu ilişki, ego sınırlarının henüz ayrılmadığı, tamamen annemizin bir bağlantısı olarak yaşadığımız bir ana işaret eder.

68'in cinsel deneyimi "savaşma seviş" ile ifade bulan özgür cinsellik vaadi aslında orgazm anını o anlık deneyime indirgeyen bir kavrayıştır. Orgazm anının aslında bir bağlanma deneyimi olduğunu, her orgazmın aslında orgazmı veren insana bağlanma içerdiğini ve o bağlanmadan haz alma hali olduğunu görmezlikten gelen bir anlayışla kuruludur. 68'in cinselliği deneyimleme biçiminden aslında uyanma haline kaçma deneyiminin bir tarafını inkâr etmek üzerine kurulu olduğunu düşünüyorum. Yani çok kestirme bir ifadeyle; cinselliği bir bağlanma olarak yaşamıyorsanız işin içinde bir inkâr vardır demeye çalışıyorum. Tabii bu yattığımız her kadınla Katolik nikah kıyacağız demek değil. Kadın diliyle de koynunuza aldığımız adamı illa nihai koynunuzda tutmak isteyeceğiniz anlamına gelmiyor. Ama her iyi cinsellik böyle bir ufka işaret eder. Orgazm deneyiminin kendisi anlık bir deneyim değil, ufku olan bir deneyimdir.

- *Katılımcı: Grup sekste durum nasıl?*
- *Ben buraya gelirken asistanım sordu: "Hocam grup sekste durum nasıl?" diye elime birkaç tane kitap tutuşturdu. Buraya gelirken onları okuyordum ama çalışmaya yeni başladığım yerden sordunuz. Birkaç fıkra ve espriyle açıklayabilirim, ona da öyle cevap verdim. Benim en sevdiğim fıkralardan biri grup seksle ilgilidir. Laz'a sormuşlar grup seks mi seversin çift halinde mi diye. O da grup demiş. Neden diye sorduklarında ise "kaytarması daha kolay oluyor" demiş. Yani bütün bu söylediklerimden hareketle kaytarması kolay olması bir eşe bağlanmaktan kaytarması anlamına da geliyor. Yani bir eşe bağlanmaktan kaçabiliyor kişi. Hepimizi bir tane annesi var, daima tekildir. Bir şekilde cinsel mutlulukta aradığımız şey o anneyi yeniden yaşamaktır. Kadın veya erkek olsun fark etmez. Bunu dedikten sonra grup seksin terapötik imkanlarından bahseden metinlere de daha yeni bakacağım.*
- *Katılımcı: Grup seks değil de çok eşlilik nasıl bir durum? Yani biriyle olursunuz, bir başka zaman diğeriyle. Acaba insan doğası gereği öyle mi yoksa tek bir anne ile gösterilen yolda bireysel bir ilişki mi yaşıyoruz?*
- *İnsan doğası lafına biz çok ihtiyatla yaklaşıyoruz. Ama son 200-300 yıllık deneyime bakacak olursak evliliği tam anlamıyla sözleşme, dostluk veya kardeşlik ilişkisinin kurumlaşması olarak yaşayıp cinsel sadakati bunun dışında yaşamak mümkündür. 18. yy'da bunu aristokrasi içinde, burjuvalar arasında ve köylülük içinde de nerdeyse normatif olduğunu görüyoruz. Çiftler belirli bir süre cinsel sadakat dönemi yaşadktan sonra karşılıklı iki tarafın da başkalarına âşık olabileceği kabulü üzerine kurulu bir düzende yaşamaktaydı. Bunu Aydınlanma boyunca yaşadığını biliyoruz. Hatta karı kocaların birbirlerine eş bulduklarının örnekleri de mevcut. Yani bu düzen 1710'lar itibariyle Fransız Devrimi'ne kadar, 1810'lara kadar sürüyor. Mesela V. Hugo'nun evliliği de bu şekildedir. Biyografisini bildiğim bir yazardır, evet müstesna olduğunu kabul ediyorum ama yaşadığı şey 18. yy'ın bir devamı gibidir.*

Yani benim tartışmaktan kaçındığım erkeklerin çok eşliliği normaldir kadınlarınki değildir, erkek karısının sadakatsiz olmasına tahammül edemez ama kendi karşılanmasını talep eder gibi görüşlerin sıradan bencillik olduğunu düşünüyorum. Şunu konuşmak da mümkün; erkeğin orgazm deneyimi anlattığım mimariyle düşünülüyorsa erkeğin o konumu çeşitli yönleri açısından inkâr etmesi için daha çok sebebi var. Erkek bilinci o konumu görece daha fazla inkâr ederek kurulmuş bir bilinçtir. Dolayısıyla faklı eşlerin bağlanma buyruğuna cevap vermemek ve kendi erkekliğini kanıtlamak için başka yerlere kaçma müşevviki var diyebiliriz. Fakat bu yönüyle her inkarın bir bedeli vardır. Yani inkardan bahsettiğimiz her yerin bedelini şu ya da bu şekilde ödersiniz. Bağlayacağım yer aşağı yukarı burasıydı. Yeniden “arkadaşıma dokunma” ya dönecek olursak burada dokunmanın bir zenginleşme olduğunun unutulması türünden bir bedel ödediğimizi düşünüyorum. “Arkadaşıma dokun” diyerek ifade bulması gereken bir perspektifin unutulduğunu düşünüyorum. Bağlanmanın cinsel deneyimin doğasına içkin bir boyut olduğunu 68’in cinsel özgürlük anlayışının farkında olmadığını düşünüyorum. 70’lerin sonundan başlayarak yazılmaya başlanan feminist yazının bazı özellikleri buna çok iyi tanıklık ediyor. Bağlanma talebinin sürekli ıskalandığı ve bunun bedelini de kadınların ödediğini düşünüyorum.

Son olarak belirtmek gerekir ki bu söylediklerimi “hocama dokunma” üzerinden söyleyemedim. “Arkadaşıma dokunma”da akran ilişkisi vardı. Yani potansiyel cinsel partnerden bahsediyoruz. Hoca dediğinizde zaten başka bir yerdeyiz. Yani hoca öğrenci ilişkisinin dokunmayı içerebilecek şekilde düşünmemiz gerekmiyor. “Hocama dokunma” “arkadaşıma dokunma”nın sakıncalarını taşıyor. Orada sahiden dokunulabilecek bir şey dokunma demek olmuyor. Aniden zarar verme diyor ve onu demekle sınırlı kalıyor. Halbuki arkadaşına zarar verme derken dokunulabilecek bir şeye dokunma diyorsunuz. Dokunmanın pozitif anlamının da geçerli olduğu bir alanda dokunmayı kullanıyorsunuz.

Kaynakça

Montagu, A. (1986). *Touching: The human significance of the skin*. New York: Harper & Row.